

קשה לפלוני לפעול: ממודאליות למצב רגשי

אורה עמבר

מרכיבים לקסיקליים דוגמת קשה וקל הם שמות־תואר, הבאים במבנה התחבירי: צ"ש + ש"ת (כגון במשפטים: האגוז/התרגיל קשה; הארגז/התרגיל קל), ובמבנה זה חל עליהם דין התאם אל שם־העצם שלפניהם. עם זאת הם עשויים לעמוד גם במעמד של חג"מ,¹ ולהשתבץ במבנה התחבירי: חג"מ (ש"ת) + מקור, או: חג"מ (ש"ת) + לצ"ש + מקור (קשה/קל לפעול; קשה/קל לפלוני לפעול).

בחינת מעמדם התחבירי, הסמנטי והפרגמטי מעידה על קרבתם הן אל היסודות המודאליים והן אל היסודות המביעים מצב רגשי.

היסודות המודאליים הם אותם מרכיבים לשוניים המבטאים התייחסות סובייקטיבית, דעה, עמדה או מעורבות מצד הדובר, או מצד המסומן לרוב בנושא המשפט, באשר לפעולה, למצב או לעובדה המתוארים במשפט. הבעות מודאליות עשויות אפוא להיות כוונה, רצון, יכולת ביחס לנאמר, הערכות שונות בדבר האפשרות או ההכרח שדברים יקרו או יתקיימו ועוד.

קיימים ביטויים מודאליים, שפרדיקאט התשתית המודאלי הוא עיקר הגדרתם הסמנטית, כגון כדאי, צריך, אפשר, ולצדם ביטויים מודאליים, שהפרדיקאט המודאלי הוא רכיב משמעות אחד ממספר רכיבים הבונים אותה, ולמעשה הוא גלום במשמעותם. כאלה הם למשל הפועל הציעי, שבמשמעותו גלום 'כדאי', או שמות־תואר קשה וקל, שבמשמעותם גלום 'יכול' או 'אפשר'.²

באשר לקשה וקל במבנה שמענייננו, הם מעידים על דמיון אל היסודות המודאליים, שכן שני פרדיקאטים מודאליים - 'יכול' או 'אפשר' - מהווים חלק ממשמעותם. פרדיקאטים אלה אינם בונים לבדם את הגדרתם הסמנטית, אלא הם אחד ממספר רכיבים, שהתלכדו יחדיו, והתממשו על פני השטח במרכיב מודאלי אחד,

1. חסרי גוף ומספר על־פי רוזן (ראה: ח' רוזן, עברית טובה, ירושלים 1966, עמ' 220-222).

2. על כך ראה א' עמבר, דרכים להבעת המודאליות בעברית של ימינו - עיון תחבירי, סמנטי

פרגמטי, חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת תל־אביב, 1989.

שצורתו שם-תואר במעמד חג"מ, והמבטא מודאליות של יכולת (ability) או של אפשרות (possibility שמובנה possible for). הראשונה קשורה ביכולת העצמית, הפנימית של עושה הפעולה לבצע פעולה כלשהי, כגון "דן יכול/מסוגל לתקן את הרדיו", והשנייה קשורה באפשרות הקיימת באשר למתואר במשפט, אפשרות נסיבתית הנוגעת לביצועה של פעולה מסוימת על ידי מבצע כלשהו, כגון "אפשר/יש אפשרות להרוס את הקיר".

עם זאת קרובים שמות-התואר המודאליים האלה גם אל היסודות הלשוניים המביעים מצב רגשי, דוגמת נעים, עצוב, שאף הם עשויים לשמש כשמות-תואר במעמד חג"מ באותו מבנה תחבירי. ואמנם המודאליות והרגש בשמות-תואר אלה אינם מנותקים זה מזה, אלא שלובים זה בזה.

נדגים את הדברים באמצעות שם-התואר המודאלי קשה.

קשה הבא במבנה התחבירי: קשה + מקור, או: קשה + לצ"ש + מקור, עשוי לכלול בהגדרתו הסמנטית הן את הפרדיקאט המודאלי של האפשרות - 'אפשר', והן את הפרדיקאט המודאלי של היכולת - 'יכול', ובשל כך הוא משקף למעשה שני מבני תשתית השונים זה מזה במהותם. קרבתו של קשה אל מרכיבי הרגש מתגלה במבנה שהוא מממש בו את פרדיקאט היכולת.

א. "קשה" המביע יכולת

1. קשה לי לעלות במדרגות.
2. קשה לנו להבין את דברי המרצה.
3. קשה לנו להסתגל לרעש.
4. קשה לי להתגבר על הרצון לעשן.

במשפטים כגון אלו קשור קשה ביכולת פנימית מוגבלת של עושה הפעולה לבצע את הפעולה, יכולת העשויה להיות פיזית (משפט 1), מנטלית (משפט 2), או נפשית (משפטים 3, 4). אין לראות בקשה זה אלמנט אדברביאלי, אלא אלמנט מודאלי, שהרי אין זהות במשמעות בין "קשה לי ללכת" לבין "אני הולך בקושי". בראשון הקושי הוא ביחס ליכולת של עושה הפעולה לבצע את פעולת ההליכה, וכך במה שנוגע לפעולה הנקראת ההליכה, היכולת שלי כעושה הפעולה אינה מוחלטת ואינה מלאה. לעומת זאת, בשני הקושי הוא ביחס לפעולת ההליכה עצמה המתבצעת על ידי עושה הפעולה, וכך תהליך ביצוע הפעולה נעשה בצורה בלתי מושלמת. אפשר אף לומר, שהמצב השני עשוי להיווצר עקב קיומו של הראשון, אך לא להפך; כלומר, העובדה שאני הולך בקושי (= מבצע את הפעולה בצורה בלתי מושלמת) נגרמה בשל העובדה

שקשה לי ללכת (= שאני בעל יכולת מוגבלת באשר לפעולת ההליכה).
 המבנה הסמנטי העומד ביסודו של קשה המביע יכולת מוגבלת הוא:
 x 'יכול' (x יפעל) < בקושי >.

הפרדיקאט המודאלי 'יכול' אינו שולט במבנה זה על הפרופוזיציה השלמה, אלא על x ביחס לפעולה שיבצע. הפרדיקאט האדברביאלי 'בקושי' שולט בהכרח על כל הפרופוזיציה המודאלית, ויחד הם מורים על יכולתו המוגבלת של x לפעול.
 אפשר שהמבנה הנוכח יתממש מימוש תחבירי שקוף, דוגמת 'פלוגי יכול לפעול בקושי', (או 'פלוגי בקושי יכול לפעול'), ובו פרדיקאט היכולת ממומש בפועל יכול, בקושי משמש כתיאור המתקשר אל הצירוף הפרדיקאטיבי המודאלי 'יכול לפעול', מבלי שיהא לו בהכרח מקום קבוע במשפט, והוא המביע את המוגבלות ביכולת. אולם אפשר אף שתיווצר התלכדות של הפרדיקאט המודאלי 'יכול' והפרדיקאט האדברביאלי 'בקושי', ויחד הם יתממשו במרכיב אחד מודאלי - קשה במבנה התחבירי: קשה + לצ"ש + מקור:

x 'יכול' (x יפעל) < בקושי >

קשה ל- x (x יפעל) < קשה ל- x לפעול.

במבנה תחבירי זה, ל- x אינו משלים של רשות למרכיב המודאלי, אלא משלימו המוצר, והוא מייצג את אותו אלמנט דאטיבי שהיכולת המוגבלת חלה עליו, ושבדרך המימוש השקופה מתממש בנושא התחבירי של הפועל יכול³. מאחר שהפעולה אף היא חלה על אותו x , הוא משמש גם כאג'נט, ובשל תפקידו הכפול הוא מיוצג בתחביר פעם אחת בלבד, לאחר כיווץ המשפט לצורת מקור. התוצר המודאלי קשה הוא המורה על המוגבלות מבחינת יכולתו של עושה הפעולה לפעול, ומוגבלות זו עומדת בניגוד לאי יכולת מוחלטת מצד אחד, וליכולת מלאה מצד שני: כשפלוגי יכול לפעול, יכולתו הפנימית מוחלטת, והפעולה אפשרית לביצוע מבחינתו. כשפלוגי אינו יכול לפעול, חוסר יכולתו הפנימית מוחלט, והפעולה בלתי אפשרית לביצוע מבחינתו, על כן לא יאמר 'דן אינו יכול ללכת, אך דן הולך'. אולם כשקשה לפלוגי לפעול, יכולתו הפנימית קיימת במידה מוגבלת, והפעולה אפשרית לביצוע מבחינתו,

3 אין הוא ממומש בשטח כנושאו התחבירי של קשה, מאחר שאין קשה עומד במעמד פועלי (כמו יכול), ובשל היותו במעמד חג"מ. אפשרות הצבתו של האלמנט הדאטיבי בעמדת נושא בתחביר תתקיים כשמשמעות היכולת המוגבלת תובע באמצעות הפועל התקשה במבנה: צ"ש + התקשה + מקור, דוגמת 'פלוגי התקשה לפעול'.

אך במידה חלקית בלבד. משמעות זו חבויה בתוך קשה, ברכיבים 'יכול' ו'בקושי' שהתלכדו לאחד, וכך אין מניעה מלומר "קשה לך ללכת, אך דן הולך".
 "קשה לך ללכת" שונה אפוא מ"דן הולך בקושי", אך שווה ל"דן יכול ללכת בקושי".

הזיקה בין קשה ליכול באה לידי ביטוי גם בביצועיהם התחביריים: לא ניתן לומר "קשה לי שאני אלך", אלא רק "קשה לי ללכת", כשם שלא ייאמר "אני יכול/לא יכול שאני אלך", אלא רק "אני יכול/לא יכול ללכת". ואין הדבר מתמיה, שהרי פרדיקאט היכולת שהפועל יכול ממש, הוא, כאמור, אחד ממרכיבי המשמעות של קשה.

יתרה מזו: כשם שהפועל יכול הממש את הפרדיקאט 'יכול' אינו שולט על כל המשפט, אלא הטווח (scope) שלו הוא נושא המשפט, כך קשה, הכולל בתוכו את 'יכול' כאחד ממרכיבי משמעותו, אינו שולט על המשפט כולו, אלא הטווח שלו הוא הצירוף השמני מייצג את x . וחיווק לכך גם בנאמר להלן:

"קשה ל- x " = x מרגיש קושי (קשה המביע מצב רגשי; ראה להלן). ל- x הוא החוֹנֵה (experiencer), והוא מציין את מי שהמצב הרגשי חל עליו.

"קשה ל- x לפעול" = יש ל- x קושי באשר לפעולה, x יכול לפעול "במידה מוגבלת. ל- x הוא הדאטיב, והוא מציין את מי שהיכולת המוגבלת חלה עליו. החוֹנֵה או הדאטיב שיש להם ייצוג עצמאי במבנה הבסיס, הם חלק בלתי נפרד ממנו, על כן הם ממומשים בתחביר באמצעות ל- x , העומד כמשלים המוצרך לקשה. זאת לעומת:

* "כדאי ל- x "! – המבנה הזה מנוע למעשה כמבנה עצמאי המנותק מהקשר.

"כדאי ל- x לפעול" = באשר ל- x , הכדאיות חלה על הפעולה. הטווח של הכדאיות הוא הפעולה: כדאי (x יפעל), והיוצא נשכר מכך הוא אותו x , המופיע בתחביר כמשלים שאינו דאטיב, אלא הוא המוטב (benefactive). אין לו ייצוג נפרד במבנה הבסיס, והוא מתממש בתחביר כמשלים בלתי מחויב, שהתקבל כתוצאת גלגול של רשות.

הקושי חל אפוא על יכולתו הפנימית של x ביחס לפעולה שיבצע, ולא על הפעולה עצמה ביחס ל- x , היינו: קשה ל- x [(P)], ולא: [קשה (P)] ל- x . מסיבה זו נוטה המבנה לבוא בשלמותו בציון מפורש של המשלים הדאטיבי ("קשה לי ללכת"), ואילו מבנה שנעדר בו המשלים הדאטיבי, דוגמת "קשה לטפס על האברסט", ייתפס כמבנה חסר שהיכולת המוגבלת חלה בו על הכלל, והוא נאמר כאמת כללית. (כמו האחרון יתפרש גם "זה קשה לטפס על האברסט", שבו צורת המקור היא תמורתו המפרשת של זה).

ב. "קשה" המביעה אפשרות

5. קשה לצופים לקבוע בוודאות אם הוא נפגע, אבל נדמה שעדיין לא נפגע פגיעה קשה.

6. קשה לארה"ב להכיר באש"ף, כל עוד האמנה הפלשתינאית לא בוטלה. במשפטים כגון אלו קשור קשה באפשרות מוגבלת באשר להתרחשותה של הפעולה. המבנה העומד ביסודו הוא: 'אפשר' (x יפעל) <בקושי>, שבמימושו התחבירי השקוף משמש בקושי כתיאור השולט על המשפט כולו: "בקושי אפשר לפעול". מימוש תחבירי פחות שקוף עשוי להיווצר באמצעות קשה שהוא תוצאת התלכדותם של שני הפרדיקאטים 'אפשר' ו'בקושי':

'אפשר' (x יפעל) <בקושי>

קשה (x יפעל) < קשה לפעול.

הפרדיקאט המודאלי 'אפשר' שולט על הפרופוזיציה של הפעולה, והפרדיקאט האדורביאלי 'בקושי' שולט על הפרופוזיציה המודאלית כולה, וכשם ש'אפשר' שולט על הפרופוזיציה השלמה, כך גם קשה, הכולל בתוכו את 'אפשר' זה, שולט על המשפט כולו (הפעולה אפשרית אך במידה מוגבלת). הקושי חל אפוא על תוכן האירוע כולו ביחס ל-x, היינו: [קשה (P)] ל-x, וזאת בשונה מקשה המביעה יכולת, שתבניתו היא כאמור: קשה ל-x (P).

מאחר שטווח המודאליות הוא התוכן כולו, המבנה השלם הצפוי של קשה במשמעות זו הוא דווקא המבנה האימפרסונלי: "קשה לפעול", שבו אין לדובר עניין או צורך לפרש בנפרד את מי שהפעולה חלה עליו, והפרופוזיציה המשלימה מתממשת בצורת מקור. כך הם המשפטים:

7. הכותרת היא כזאת, שאחר כך קשה למחוק אותה.

8. בעיר שבה כולם נושאים כלי נשק בכל מקום, קשה לדעת מי ידידך ומי אויבך.

9. קשה לדעת אם אתה מדבר ברצינות או מתלוצץ.

כשהדובר מעוניין לתת ביטוי תחבירי למי שהפעולה חלה עליו, הוא עושה זאת באמצעות המשלים הבלתי מוצרך ל-x, לאחר שהוצא בגלגול של רשות מתוך הפרופוזיציה, ולאחר שהמשפט כוון לצורת מקור בשל היקרותו הכפולה של x: קשה ש-x יפעל < קשה ל-x ש-x יפעל < קשה ל-x לפעול. בכך שונה קשה זה מקשה המביעה יכולת, שבשל שליטתה של המודאליות על עושה הפעולה, מבנהו השלם הוא דווקא הפרסונלי, ובו ל-x הוא משלים דאטיבי מוצרך. לעומת זאת הוא דומה לכדאי, שאף הוא מרכיב מודאלי השולט על המשפט כולו ("כדאי לפעול"). הכדאיות חלה על הפעולה ביחס ל-x המשמש במקרה זה כמוטב, והוא בא בתחביר כמשלים שאינו מוצרך

ואינו דאטיבי, שהתממש כתוצאת גלגול של רשות.

ג. אפיונים נוספים של "קשה" המודאלי

1. קשה במשמעות היכולת המוגבלת וקשה במשמעות האפשרות המוגבלת מורים על שוני בביצועיהם התחביריים:
קשה לפעול, המבנה השלם הצפוי במשמעות האפשרות המוגבלת, עשוי להתגלגל למבנה שבו משמש קשה כשם-תואר המותאם אל שם-העצם שלפניו. נראה שהתהליך הוא כדלהלן:

בשלב א' קשה משמש כשם-תואר מודאלי במעמד חג"מ: "קשה לבצע את ההסכם/ לשכנע את מיכל". בשלב ב' חל גלגול של ייחוד, וקשה עדיין משמש כשם-תואר מודאלי במעמד חג"מ: "ההסכם - קשה לבצע אותו", וכן "מיכל - קשה לשכנע אותה". בשלב ג' צורת המקור מומרת בשם-פעולה המשלים את שם-התואר, וקשה משמש כשם-תואר המותאם במין ובמספר לשם-העצם שהועמד לפניו: "ההסכם קשה לביצוע", וכן "מיכל קשה לשכנוע".

על אף ההתאמה התחבירית בין קשה לבין נושאו שם-העצם, הטווח של קשה אינו שם-העצם הנושאי ("ההסכם קשה", "מיכל קשה"), אלא הפעולה עצמה ("ביצוע ההסכם קשה", "שכנוע של מיכל קשה"), וזאת ביחס למבצע פוטנציאלי. מכאן, קשה בשלב ג', שהוא פרי ליכודם של 'בקושי' ו'אפשר', שולט למעשה על המשפט כולו: "קשה (ההסכם יבוצע)/ (מיכל תשתכנע)", שהן תבניות סבילות של "קשה (מישהו יבצע את ההסכם)/ (מישהו ישכנע את מיכל)".

ניתן לומר, אם כך, שמשמעות זו של אפשרות מוגבלת באה לידי ביטוי בשני מבנים תחביריים אלטרנטיביים: "קשה לעשות משהו", וכן "משהו קשה לעשייה", ובשניהם המרכיב המודאלי מתייחס אל התוכן כולו: אפשרות מוגבלת שהפעולה תיעשה, וזאת ביחס לפלוני. המבנה השני הוא אטום מבחינת הטווח של קשה, בעוד הראשון שקוף מבחינה זו.

האג'נט הפוטנציאלי שיבצע את הפעולה, עשוי להיות מפורש כמשלים של רשות למרכיב המודאלי במבנה הראשון בלבד: "קשה לבצע את התכנית", וכן "קשה לפלוני לבצע את התכנית", אך אין הדבר כך במבנה השני: "התכנית קשה לביצוע", אך לא "התכנית קשה לפלוני לביצוע". כן ניתן לפרשו, כשצורת המקור מומרת בשם פעולה ששם-התואר קשה מותאם אליו: "ביצוע התכנית קשה", וכן "ביצוע התכנית קשה לפלוני". באלה ההתאמה התחבירית בין קשה לבין נושאו שם-הפעולה מגלה בצורה שקופה את הטווח של קשה, שהוא כאמור הפעולה עצמה.

קשה ל־א לפעול, המבנה השלם הצפוי במשמעות היכולת המוגבלת, עשוי

קשה ל־א לפעול, המבנה השלם הצפוי במשמעות היכולת המוגבלת, עשוי להתבצע גם הוא בהמרת צורת המקור בשם־פעולה, ששם־התואר קשה מותאם אליו: "קשה לי לפתוח את הדלת", וכן "פתיחת הדלת קשה לי/עליי". אולם על אף התאמתו של קשה אל שם־הפעולה, אין הוא מתקשר אל הפעולה עצמה, אלא אל משלימו, ומביע את יכולתו המוגבלת ביחס לאותה הפעולה.⁴

בניגוד לקשה המביע אפשרות מוגבלת, לא ניתן ליצור מבנה שבו מותאם שם התואר קשה (המביע יכולת מוגבלת) לשם־העצם שלפניו, מבלי לשנות את המשמעות, והניסיון לבצע את התהליך ייתקל בקושי:

בשלב א' קשה משמש כשם־תואר במעמד חג"מ המביע יכולת מוגבלת של פלוני לפעול: "קשה לפלוני לטפס על ההר / לפתוח את הדלת". בשלב ב' חל גלגול של ייחוד, וקשה הוא עדיין שם־תואר מודאלי במעמד חג"מ המביע יכולת מוגבלת של פלוני לפעול: "ההר - קשה לפלוני לטפס עליו", וכן "הדלת - קשה לפלוני לפתוח אותה". אך בשלב ג', שבו צורת המקור המשלימה את שם־התואר מומרת בשם־פעולה, וקשה משמש כשם־תואר המותאם במין ובמספר לשם־העצם שהועמד לפניו, מנועים המשפטים שבהם מצוין משלימו של המרכיב המודאלי: * "ההר קשה לפלוני לטיפוס", וכן * "הדלת קשה לפלוני לפתיחה" (על אף שצפוי שהמשלים ימומש בתחביר, שכן יש לו ייצוג נפרד במבנה הבסיס). לעומת זאת משפטים שאין בהם ציון תחבירי למשלים, כגון "ההר קשה לטיפוס", וכן "הדלת קשה לפתיחה", הם אפשריים, אך קשה אינו משמש בהם עוד כשם־תואר מודאלי המציין יכולת מוגבלת, אלא הוא מביע אפשרות מוגבלת ביחס לפעולה. ואכן, ממשפט דוגמת "נפצתי, ולכן ההר קשה לטיפוס", לעולם לא תובן המשמעות של יכולת מוגבלת (שכן תחילתו מרמזת על יכולת מוגבלת, וסופו מורה על אפשרות מוגבלת, ועל כן ספק אם הוא אפשרי), אך היא בהחלט תובן ממשפט כגון "נפצתי, ולכן הטיפוס על ההר קשה לי/עליי".

שלב ג' יצר למעשה שוני במשמעות, וקשה שהביע יכולת מוגבלת החלה על פלוני ביחס לפעולה, הפך בעליל למביע אפשרות מוגבלת, החלה על הפעולה ביחס למבצע פוטנציאלי. ואמנם במשפטים אלה, המובנים בבירור כאפשרות מוגבלת, לא ניתן לפרש את המבצע הפוטנציאלי, כשם שלא ניתן לעשות זאת במשפטים שבהם קשה מביע מיסודו אפשרות מוגבלת. לעומת זאת, כשצורת המקור מומרת בשם־פעולה ששם־התואר קשה מותאם אליו, ניתן לפרש את המבצע הפוטנציאלי כנדרש: "הטיפוס על ההר קשה לפלוני/על פלוני".

4 אם ייקרה המבנה החסר, ללא ציון מי שהיכולת חלה עליו, כגון "קשה לפתוח את הדלת", או "פתיחת הדלת קשה", יחול הקושי על פלוני, או על הכלל, ביחס לפעולה המבוצעת.

2. מעמדו הסמנטי של קשה בהקשרים מסוימים מתבהר היטב בשילובם של תנאים פרגמטיים מסוימים:

בהקשרים שבהם מושלם קשה בפועל מנטלי - תפיסה, חשיבה - עשויה להיטשטש משמעותו הסמנטית הליטרלית (=הבסיסית) המורה על יכולת מוגבלת או על אפשרות מוגבלת לפעול (אם כי היא אינה נעלמת לחלוטין), והוא נאמר כדי להביע משמעות מכוונת פרגמטית⁵ של תמיהה, הסתייגות, התפעלות, אי-סבירות, ועוד. משמעויות מכוונות אלה מתאפשרות, כשציפיות הדובר הן מלכתחילה אחרות לחלוטין מן המוכח במציאות, כך הם:

10. קשה לי להבין מדוע הוא עשה זאת / את התנהגותו.
 11. קשה להאמין שהוא האנס. הוא בחר ספורטיבי, לא שייך לדברים האלה.
 12. קשה לי לחשוב שהואושר והצער שלי יהיו תלויים במישהו אחר.
 13. זה קשה לתאר את התנאים שיש להם שם... קשה לי לתפוס, שעובדים בלי מגבלות תקציב ובלי מגבלות כוח אדם.
 14. קשה לתאר את ההיסטריה והבהלה של התושבים, כשהרעש פגע בבירה.
 15. קשה להניח, שהוא ביצע את העבירה.
- גם כשהדובר נדרש להגיב במצבים מסוימים על דברי זולתו, הוא משתמש לעתים בקשה שמשמעותו הסמנטית הליטרלית היא יכולת מוגבלת לפעול, אך כוונתו להביע משמעות מכוונת פרגמטית המראה על רצונו להימלט מאחריות לדבריו או להתחמק מתשובה ברורה, למשל:
16. 'מה דעתך על התמונה?' ... 'קשה לי לחוות את דעתי... מכל מקום אילו אני ציירתי את הנוף הזה, הייתי משתמש בצבעי שמן ולא בצבעי מים'.
 17. קשה לי לענות לך על השאלה.
 18. קשה לי לחשוב עכשיו על פתרון מתאים.
 19. קשה לי לתת לך אבחנה מדויקת בעניין זה.

5 המשמעות המובעת במשפט (interpreted meaning; ראה: G.N. Leech, *Semantics*, Middlesex 1974, p. 24), או המשמעות הליטרלית של המשפט (literal sentence), או המשמעות המכוונת של דובר המשפט (intended meaning, ראה ליץ', שם, או speaker meaning, ראה סרל, שם), שהיא המשמעות הפרגמטית מאידך גיסא, עשויות להיות שוות זו לזו, אך גם עשויות להיות שונות זו מזו, בעת שהדובר משתמש בקונטקסט מסוים במשפט בעל משמעות סמנטית ליטרלית, ומתכוון להביע באמצעותו משמעות אחרת.

20. קשה לי לקבוע מסקנות לגבי דבר כל כך חשוב... אני רק בן אדם ויכול לטעות.
- בהצטרף קשה אל פועל אמירה, הוא עשוי לשמש אמצעי להביע בדרך מסויגת ובלתי ישירה משמעות מכוונת פרגמטית,⁶ שהיא שלילית בדרך כלל:
21. קשה לומר שאני שמח שחזרת.
22. מאחר שעלתה לארץ שלוש שנים קודם, קשה להגדירה כעולה חדשה. במקום לומר באופן ישיר: אינני שמח שחזרת, או: היא כבר לא עולה חדשה, משתמש הדובר בדרך מסויגת יותר, מעין: אי אפשר לומר באופן מוחלט שאני שמח..., אי אפשר להגדירה באופן מוחלט כעולה חדשה.

ד. "קשה" המביע מצב רגשי

כל שנאמר עד כה העיד על קרבתו של קשה אל היסודות המודאליים בשל מרכיב היכולת או האפשרות הכלולים בו. אך מן המובא להלן ניתן לראות גם את קרבתו אל היסודות המביעים מצב רגשי הבאים באותו מבנה תחבירי, ולמעשה החוליה המקשרת בין השניים היא איי-יכולת פנימית שהיא נפשית.

במשמעותם של משפטים דוגמת

23. נעים לה לשוחח אתו.

24. עצוב לנו לראות אותו.

שבהם משובצים מרכיבים הנמנים עם קבוצת מרכיבי הרגש, מובע מצב רגשי כלשהו, הנגרם בשל עובדה או פעולה (המצוינות בצורת המקור): השיחה אתו גורמת שהיא תרגיש הרגשת נעימות; העובדה שאנו רואים אותו גורמת שנרגיש הרגשת עצבות; ואפשר אף שגורם חיצוני מביא לגרימת אותו מצב רגשי (למשל: חוכמתו - במשפט 23, הצלקת בפניו - במשפט 24). לפיכך אותו ארגומנט, שבמבנה התשתית x מרגיש (P) משמש כחֹוֹה, כמי שהמצב הרגשי חל עליו, ממומש בתחביר כמשלים המוצרך אל מרכיב הרגש, ומהווה חלק אינטגרלי ממבנהו התחבירי: "נעים/עצוב ל- x לפעול".

לאור האמור מתבהר מעמדו של קשה במשפטים כגון:

25. קשה לי לדבר עליו.

26. קשה לי לפנות אליו.

6 ודומה הדבר לשימוש ב-'hedges performatives', ראה: B. Fraser 'Hedged Performatives' in: *Syntax & Semantics 3: Speech Acts* (eds.: P. Cole & J. Morgan) pp. 187-210.

27. קשה לה לשוחח אתו.

28. קשה לי לבקש ממנו מכתב המלצה.

29. קשה לנו להיפרד ממנו.

לכאורה נראים משפטים אלה והים למשפטים 1-4, שנידונו בתחילה, אך למעשה הם שונים מהם. משפטים כגון "קשה לי לעלות במדרגות / לדבר ברור", מתפרשים, כאמור, כיכולת מוגבלת של עושה הפעולה באשר לפעולת העלייה או הדיבור, ובהם קשה הוא מרכיב מודאלי שנוצר עקב התלכדותם של 'כול' ו'בקושי'. לעומת זאת, משפט כגון "קשה לי לדבר עליו" אינו מביע יכולת מוגבלת של עושה הפעולה לדבר עליו, אלא הרגשה של אי-יכולת מבחינה נפשית לדבר עליו, אי-יכולת לעמוד בדבר או לשאתו.

משמעותו הבסיסית של המשפט "אני לא יכול לעמוד בכך / לשאת זאת" היא למעשה מודאלית ביסודה, ובדומה למשפט "אני לא יכול להסתגל למצב" ודומי היא קשורה באי יכולת פנימית שהיא נפשית. זוהי למעשה שלילת המודאליות של היכולת לפעול: 'לא' (x 'יכול' (x יפעל)). לימים ספג הפועל המודאלי את המשמעות הרגשית המובעת בצורת המקור המשלימה אותו (לשאת, לעמוד ב'), והפך עקב כך מפועל המביע מודאליות בלבד - מודאליות של אי יכולת, לפועל המביע הרגשה מודאלית - הרגשה של אי יכולת מבחינה נפשית. משמעות זו של הרגשה מודאלית מתחזקת אף מן המשפט "אני לא יכול עוד", הנובע מ"אני לא יכול עוד לשאת את הדבר", והנושא את משמעותו.

"לא יכול" שווה אפוא ל"לא יכול לשאת/לעמוד ב-", ואין עוד במשמעות זו שלילת התוכן המודאלי של היכולת לפעול, אלא שלילת 'יכול' לבדו, היוצרת פרדיקאט אחר של הרגשת אי-יכולת נפשית: x 'לא-יכול' (x יפעל).

לאור דברים אלה יתפרש המשפט "קשה לי לדבר עליו" (ודומיו) באופן הבא: עצם הרעיון או המחשבה על עשיית הפעולה, או גורם חיצוני, כגון אהבתי אליו, מביאים לכך שארגיש שאני לא-יכול לדבר עליו (= שאני לא-יכול לעמוד בכך). ומבנהו יהא:

x 'מרגיש' (x 'לא-יכול' (x יפעל))

קשה אינו עוד מרכיב מודאלי בלבד, אלא מרכיב רגש המביע בתוכו מצב רגשי של מודאליות הקשורה באי-יכולת נפשית לפעול, והוא נוצר כתוצאה מהתלכדותם של מרכיב הרגש והמרכיב 'לא-יכול' (> לא יכול לעמוד ב').

מכאן:

"קשה לי לעלות" - יביע יכולת מוגבלת לפעול.

"אני לא יכול לעלות" - יביע אי יכולת מוחלטת לפעול.

"קשה לי לדבר עליו" - יביע הרגשה של אי־יכולת לעמוד בדבר.

קרבנו של קשה אל היסודות המביעים מצב רגשי מאפשרת לפרש את המשפט הנדון (25) ואת דומיו גם באופן שהתפרשו המשפטים הכוללים את נעים, ואת עצוב, כלומר כהבעת מצב רגשי הנגרם בשל עובדה או פעולה (המצוינות בצורת המקור), וכאן מצב רגשי של קושי: הדיבור עליו, הפנייה אליו, השיחה אתו, הבקשה ממנו, או הפרידה ממנו גורמים לכך שפלוגי ירגיש הרגשת קושי = אי נוחות, אי יכולת נפשית לשאת דבר. ואמנם לא ניתן לפרש באופן זה את אותם משפטים שבהם קשה הוא מודאלי בלבד ומביע יכולת מוגבלת לפעול. "קשה לי לטפס למעלה" לא יתפרש: הטיפוס למעלה גורם שארגיש אי־יכולת לעמוד בכך, אלא: אני יכול לטפס במידה מוגבלת.

משמעות רגשית זו של קשה מתחזקת גם משני מבנים נוספים שלו:

(א) "קשה לי!", שמשמעותו: אני מרגיש שאני לא־יכול לעמוד בדבר (= הרגשת

קושי), והוא מקביל בכך ל: "אני לא־יכול (עוד)".

(ב) כשאין זהות בין החוזה לאג'נט, ניתן להשלים את קשה במשפט הפותח בפועל

מפורש: "קשה לי שהוא משרת רחוק", כשם שאפשר לעשות זאת במרכיבי הרגש:

"נעים לי שהוא יושב כאן", ומובנו יהא כשל יסוד המביע מצב רגשי: העובדה שהוא

יושב כאן גורמת לי להרגשת נעימות, וכך גם העובדה שהוא משרת רחוק גורמת לי

להרגשת קושי.

קיימת אולי התחושה שהרגשת הקושי = אי־יכולת לעמוד בדבר, מתמזגת עם

נקודה כלשהי על הסולם: רצון - אי רצון, והיא קרובה יותר לקצהו השלילי. על כן

אפשר אולי לראות במשפטים: "קשה לי לדבר עליו" ודומיו מעבר מהרגשה של מצב

מודאלי הקשור באי־יכולת לעמוד בדבר (= קושי) להרגשה של מצב מודאלי הקשור

באי־רצון, באופן שהראשון הוא גורמו של השני: העובדה שהדיבור עליו גורם לכך

שארגיש אי־יכולת לעמוד בכך (= קושי, אי נוחות) מביאה לכך שארגיש אי־רצון

לדבר עליו.